

تئاتر دانش‌آموزی نوبت پرواز هنری!

گفت‌وگو: حمید قاسم زادگان

هیئت تحریریه رشد

اشاره

در کتاب هنر، نمایش از جمله هنرهایی است که در کنار سایر هنرها از اهمیت والایی برخوردار شده و همواره بخش ویژه‌ای از این کتاب به بخش نمایش اختصاص داده شده است. در گفت‌وگوی فعلی پای صحبت آقای وحیدرضا قناعتیان نشستیم. ایشان تحصیل کرده تئاتر و همچنین کارشناس هنرهای نمایشی و فیلم در وزارت آموزش و پرورش هستند. تبیین دیدگاه‌های بخش نمایشی و آشنا نمودن هر چه بیشتر دبیران محترم هنر با برنامه‌های آموزش و پرورش و هدایت لازم دانش‌آموزان در کلاس هنر از اهداف گفت‌وگو می‌باشد.

دانشگاه هنر گرفتم. در طول این سال‌ها در همه پایه‌ها و دوره‌ها از پیش از دبستان تا دانشگاه با دانش‌آموزان و هنرجویان در ارتباط بوده‌ام و اکنون با سابقه همان فعالیت‌ها در وزارت آموزش و پرورش به انجام وظیفه مشغول هستم.

چگونه تئاتر دانش‌آموزی می‌تواند به اولویت اصلی دبیران هنر و همکاران فرهنگی تبدیل شود؟

هنر نمایش دارای قابلیت‌هایی است که اگر معلم یا دبیر این قابلیت‌ها را بشناسد به راحتی می‌تواند کلاس درس خود را تبدیل به محیطی فعال و پرشور کند که دانش‌آموزان با علاقه فراوان در آن حضور پیدا کنند و حاصل این فعالیت‌ها به صورت پایدار در ذهن آن‌ها باقی بماند. به خاطر علاقه شخصی و تحصیلاتی که در این زمینه داشتم به مرور متوجه شدم که شناخت هنر نمایش و آگاهی از آن می‌تواند در نحوه ارتباط من به‌عنوان یک معلم با دانش‌آموز به‌عنوان یک فراگیر بسیار مؤثر باشد.

استفاده از نمایش در کلاس‌های درس موضوعی است که به‌طور محدود می‌توان به آن پرداخت اما نمایش به‌عنوان یک فعالیت برای دانش‌آموزان

آقای قناعتیان، از اینکه با رشد

آموزش هنر به گفت‌وگو نشسته‌اید تشکر می‌کنم. لطفاً مقدمه‌ای درباره زندگی خودتان بگویید تا برسیم به هنر، که هدف اصلی گفت‌وگوی ماست.

من در شهرستان جهرم در استان فارس به دنیا آمده‌ام و در سال ۱۳۷۱ زمانی که هنوز مشغول به تحصیل در دبیرستان بودم با راهنمایی پدرم که معلم بودند تصمیم گرفتم که تحصیلم را در دوره دو ساله دانشسرای تربیت‌معلم ادامه بدهم. بنابراین از همان سال اولین قدم‌های من برای ورود به حرفه معلمی برداشته شد. نقش پدر در این تصمیم کاملاً مؤثر و آشکار بود. چون در زمان کودکی نیز گاهی با ایشان به مدرسه و کلاس درسشان رفته بودم. به هر ترتیب در دوره دانشسرا مقرر بود که ما به‌عنوان معلم ابتدایی استخدام شویم که البته پذیرفته شدن در کنکور هنر و تربیت‌معلم مسیر ادامه تحصیل مرا به سمت هنر که از علاقه‌مندی‌های من بود سوق داد و پس از دو سال تدریس هنر در جهرم برای ادامه تحصیل عازم تهران شدم و در ادامه هم کارشناسی ارشد کارگردانی نمایش را از

به خاطر علاقه
شخصی و
تحصیلاتی که
در این زمینه
داشتیم به مرور
متوجه شدم که
شناخت هنر
نمایش و آگاهی
از آن می تواند
در نحوه ارتباط
من به عنوان
یک معلم با
دانش آموز مؤثر
باشد

کارگردان، بازیگر، عوامل اجرایی مثل نور، صحنه، گریم و ... هر آنچه یک نمایش نیاز دارد حاصل کار و فعالیت دانش آموزان باشند. این تئاتر بر پایه نیازها، علائق و تمایلات آن ها شکل می گیرد.

با این تعریف مشخص می شود وقتی از تئاتر دانش آموزی نام می بریم مقصودمان نمایشی است که توسط دانش آموزان و برای اجرا شکل می گیرد که با تئاتر درسی و کلاسی تفاوت دارد. در واقع نمایش هایی که دانش آموزان آماده می کنند و در مناسبت های مختلف و جشنواره ها اجرا می کنند. از این زاویه برای دبیران هنر اهمیت می یابد. چه خوب است که بحث را به این سمت هم ببریم.

بله این نوع فعالیت که با عنوان «هنرهای نمایشی» در قالب فعالیت های پرورشی مدارس شکل می گیرد در زمره مجموعه ای از فعالیت های هنری است که وزارت آموزش و پرورش آن ها را برای دانش آموزان امری ضروری و لازم می داند. از قبیل هنرهای آوایی، هنرهای دستی، هنرهای تجسمی، آفرینش های ادبی (شعر و داستان)، کتابخوانی و رسانه و فضای مجازی، فیلم کوتاه

علاقه مند به این هنر، که تحت عنوان فعالیت های پرورشی و فوق برنامه در مدارس رایج است، موضوعی است فراتر از کلاس که می توان راجع به آن به صورت گسترده تر صحبت کرد و اینکه چگونه با توجه به امکانات محدودی که در مدارس وجود دارد می توان به انجام یک فعالیت نمایشی موفق پرداخت.

نکته مهمی که در ارتباط با امکانات نمایش می توان گفت این است که اگر ما رویکرد صحیح در ارتباط با دانش آموزان و کلاس درس (به طور کلی تئاتر دانش آموزی و تئاتر در کلاس درس) داشته باشیم از داشتن امکانات ویژه بی نیاز می شویم. اگر شما به عنوان معلم چنین رویکردی داشته باشید همان کلاس درس و دانش آموزان شما بهترین ابزار برای استفاده از قابلیت های نمایش هستند. بنابراین هیچ محیطی بازدارنده نیست و می تواند در شما ایجاد انگیزه کند. اگر رویکرد صحیح داشته باشید.

حالا که بحث به اینجا رسید خوب است تعریفی از تئاتر دانش آموزی داشته باشید تئاتر دانش آموزی به تئاتری گفته می شود که تمامی عناصر و ارکان تشکیل دهنده آن اعم از متن،

و تمامی گرایش‌های زیرمجموعه این هنرها. شما و خوانندگان قدیمی در خاطر دارند که این برنامه‌ها تحت عنوان «مسابقات هشت‌گانه» همیشه برای دانش‌آموزان برنامه‌ریزی و اجرا می‌شده است و هنوز ادامه دارد. ما اکنون در مراحل مقدماتی سی و نهمین دوره این جشنواره هستیم که با عنوان مسابقات فرهنگی هنری در سطح کشور شناخته می‌شود. این دوره را «جشنواره فردا» نام گذاشته‌ایم.

تئاتر دانش‌آموزان دارای چه گرایش‌هایی است و نحوه برگزاری آن چگونه است؟

در حال حاضر تئاتر دانش‌آموزی دارای چهار گرایش نمایش صحنه‌ای، نمایش عروسکی، نمایش‌نامه‌خوانی و نقالی محملی است. برای بروز و ظهور توانایی‌ها و علاقه‌مندی‌های دانش‌آموزان در این رشته، دانش‌آموزان پس از تشکیل گروه و با راهنمایی یک مربی، تحت عنوان مربی فنی - که یا از معلمان همان مدرسه است یا مربی متخصصی است که از طرف مدرسه دعوت به کار شده است - نمایش را تمرین و آماده اجرا می‌کنند. پس از اجرای نمایش در مدرسه برای دانش‌آموزان، و گاهی شرکت در رقابت درون مدرسه‌ای، گروه برتر به مسابقات سطح شهرستان / منطقه یا ناحیه راه پیدا می‌کند. در دوره ابتدایی مسابقات با مشخص شدن برترین‌ها در همان سطح به پایان می‌رسد، ولی در دوره متوسطه اول و دوم برگزیده‌ها به مرحله استان می‌روند. در مرحله استان، کار برای دوره اول متوسطه در سطح استان با مشخص شدن برگزیدگان به پایان می‌رسد ولی در دوره متوسطه دوم این مسابقات تا سطح کشوری ادامه پیدا می‌کند.

نقش مربی فنی در فعالیت‌های نمایشی بسیار حساس است به گونه‌ای که او نباید اجازه بدهد جریان تئاتر دانش‌آموزی به سمت تبدیل شدن به یک اثر حرفه‌ای پیش رود. بلکه باید با انتخاب متن مناسب یا با تولید یک متن که با مشارکت اعضای گروه و براساس نیازهایشان به وجود آمده، نمایشی را آماده کند که در وهله اول مناسب برای مخاطبان همان دوره تحصیلی باشند. مربی باید دانش‌آموزان علاقه‌مند به کارگردانی را در کنار خود به گونه‌ای راهنمایی کند که آن‌ها پس از آن تا حدی بتوانند با اصول

و قواعد کارگردانی آشنایی پیدا کنند. طراحی نمایش هم باید به گونه‌ای باشد که با امکانات موجود در مدارس سازگار باشد. مثلاً طراحی ساخت دکورهای پر حجم و پرهزینه و طراحی لباس‌هایی که نیاز به هزینه برای تولیدشان باشد و ... ، نمایش را از یک اثر دانش‌آموزی دور خواهد کرد و این‌ها را مربی باید در کار خود مدنظر قرار دهد.

در سال‌های اخیر شاهد هستیم که نمایش‌هایی که عنوان‌های کشوری را به دست می‌آورند قابلیت اجرا در ساده‌ترین محیط‌ها را دارند و با کمترین امکانات تولید شده‌اند. در واقع مزیت آن‌ها نسبت به دیگر آثار داشتن یک فکر و ایده خوب و کاملاً مرتبط با دانش‌آموزان و توانایی‌های ایفای نقش دانش‌آموزان در سایه یک هدایت درست بوده است. از این منظر نقش دبیران هنر که تعدادی از آن‌ها در این رشته تخصص دارند اهمیت می‌یابد.

در خصوص متن و کمبود آن آیا وزارت آموزش و پرورش سعی در جبران این کاستی‌ها نموده است؟

بله اگر شما تاریخچه تئاتر دانش‌آموزی را ورق بزنید خواهید دید که در برخی سال‌های گذشته متون نمایشی ویژه و مناسبی برای دانش‌آموزان تولید شده است. این امر در سال‌های اخیر به صورت جدی‌تر پیگیری و به‌عنوان یک ضرورت اصلی به آن پرداخته شده است. در معاونت پرورشی، کارشناسی فیلم و هنرهای نمایشی هر سال تعدادی نمایش‌نامه را مناسب با سن و جنس و دوره تحصیلی چاپ می‌کند و در اختیار استان‌ها قرار می‌دهد. این آثار یا برگزیدگان تئاترهای دانش‌آموزی هستند یا برگزیدگان مسابقات نمایش‌نامه‌نویسی فرهنگیان و یا آثاری است که نویسندگان این حوزه می‌نویسند و برای اداره کل فرهنگی هنری وزارت آموزش و پرورش ارسال می‌کنند و ما پس از کارشناسی و بررسی، آثار خوب آن‌ها را به چاپ می‌رسانیم.

در واقع انتظار ما از دبیران هنر و ادبیات و معلمان هنرمندی که دست به قلم نیز هستند این است که با اداره کل فرهنگی هنری وزارت آموزش و پرورش در ارتباط باشند و این آثار را مطالعه کنند و نمونه‌های خوب را به گروه‌های دانش‌آموزی معرفی کنند. همچنین آثار خودشان را در اختیار

کلاس درس و دانش آموزان شما بهترین ابزار برای استفاده از قابلیت‌های نمایش هستند

در کشورهای مترقی به نقش هنرهای نمایشی در آموزش و پرورش به خوبی پی برده‌اند. شما حتی با تماشای فیلم‌های سینمایی که رخدادهای آن در مدرسه می‌گذرد نیز متوجه می‌شوید که دانش‌آموزان آن کشور یا کشورها چقدر در فعالیت‌های هنری شرکت دارند و به گروه‌های تئاتر در مدارس چقدر اهمیت می‌دهند.

ارتباط دبیران هنر با کارشناسی فیلم هنرهای نمایشی از چه روش‌هایی می‌تواند صورت پذیرد؟

دبیران هنر از طریق ارتباط با کارشناسان هنری اداره آموزش و پرورش هر شهرستان یا منطقه و ناحیه به نوعی با ما در ارتباط هستند. چرا که آن‌ها زیرمجموعه وزارت آموزش و پرورش هستند. همچنین از طریق سایت‌های این اداره کل و سایت ویژه کارشناسی فیلم و هنرهای نمایشی و فیلم کوتاه (شماره‌های تلفن و آدرس ایمیل در آنجا وجود دارد) نیز می‌توانند با ما در ارتباط باشند. خوشبختانه ما در دوره‌ای به سر می‌بریم که با صرف کمی وقت می‌توانیم از طریق فضای مجازی به منابع دست اول دسترسی پیدا کنیم.

در پایان اگر مواردی هست که لازم می‌دانید بیان کنید بفرمایید.

سپس از شما که امکان این گفت‌وگو را فراهم آوردید. در پایان ذکر این نکته ضروری است که ما به معرفی و ارتباط بین دانش‌آموزان هنرمند و محیط‌های حرفه‌ای نیز اهمیت می‌دهیم. ارتباطاتی با وزارت علوم در حال شکل‌گیری است در خصوص اهمیت دادن به دانش‌آموزان نخبه هنری در جذب دانشگاه‌ها. همچنین معرفی دانش‌آموزان هنرمند به برنامه‌های صدا و سیما، و معرفی گروه‌های نمایشی به جشنواره‌های ملی از قبیل جشنواره کودک و نوجوان همدان، جشنواره تئاتر عروسکی تهران و دیگر اتفاقات هنری از برنامه‌های ما می‌باشد.

به هر حال همه بزرگان تئاتر کودک و نوجوان می‌دانند که تئاتر دانش‌آموزی، با سابقه بسیار طولانی خود، در تربیت هنرمندان این مرز و بوم نقش انکارناپذیری دارد.

از حضور شما کمال تشکر را دارم.

این بخش قرار بدهند که در صورت دارا بودن شرایط چاپ و توزیع شود.

نکته مهمی که نباید مغفول واقع شود این است که دبیران هنر باید این جشنواره را در کلاس‌های درس خود به دانش‌آموزان معرفی و آن‌ها را به گونه‌ای ترغیب کنند که بدانند در این مسیر می‌توانند به سمت علاقه‌های خودشان بروند و تجربه و مهارت کسب کنند. ضمناً هدفشان فقط کسب رتبه و مقام نباشد. بخشی از نگاه ما به برگزاری این جشنواره بخش آموزش و تولیدات آموزشی آن‌هاست.

آیا مربیان و دانش‌آموزان هم می‌توانند به این آثار دسترسی داشته باشند؟

کتاب‌ها را می‌توانند از طریق ارتباط با انتشارات تهیه کنند. البته ما در جشنواره کشوری آثاری را در اختیار استان‌ها و مناطق و برگزیدگان قرار می‌دهیم. فیلم آثار برگزیده را هم هر سال به صورت فایل در اختیار استان‌ها می‌گذاریم که قابل تهیه است. برخی از آن‌ها را نیز در اینترنت بارگذاری می‌کنیم که با کلیدواژه‌های مرتبط می‌توانند آن‌ها را جست‌وجو و مشاهده و دانلود کنند.

نظر شما راجع به کتاب‌های درس فرهنگ و هنر چیست؟

با مطالعه تطبیقی آموزش و پرورش کشورهای پیشرفته با آنچه در ایران رخ می‌دهد متوجه می‌شویم که هنوز فعالیت‌های هنری آنچنان که شایسته است در آموزش و پرورش ما حضور ندارد. در کتاب‌های هنر قبل صرفاً به هنرهای تجسمی می‌پرداختند. در حال حاضر در کتاب‌های فرهنگ و هنر شاخه‌های متنوع‌تری را معرفی کرده‌اند ولی در خصوص هنرهای نمایشی اولین مطلبی که به چشم می‌خورد این است که فقط در پایه هفتم و نهم به این مقوله پرداخته شده است، و در پایه هشتم کمبود آن کاملاً آشکار است، چون موضوع دچار گسست شده است. به هر حال مؤلفین وقتی با کلاس درس در آموزش و پرورش عجین باشند نیازهای آموزشی و پرورشی را بهتر متوجه می‌شوند. امیدواریم سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و همکاران ما در تألیف کتب در بازنگری‌هایشان از نظرات کارشناسان هنری معاونت پرورشی نیز استفاده کنند.